

addressee» and with the peculiarities of the newspaper publishing's pragmatics, which are manifested in the desire to attract attention of the reader. Among parcelled components of a simple sentence the most widely adverbial modifiers are represented which mainly extend, develop and concretize the pronounced content, simultaneously expressing, emphasizing context, and giving it stylistic signs of originality, ease and irony. Parcelling of compound sentences in the Ukrainian press language of the definite period is the indication of the narration's subjectivation, because exactly the parcelled construction accumulates special information for the author and actualizes it. On the background of traditional syntactic constructions parcelled complex sentences appear as contrast expressive stylistic means. The most typical are the parcelled constructions of reason and purpose.

Opportunely the pragmatylistic functions of the most important parcelled constructions in the newspaper context are explicated, taking into consideration the dynamics of linguistic norms and trends in the social life.

Keywords: parcelling, a parcelled member of a simple sentence, parcelling of compound sentences, parcelling of complex sentences, new trends, functional-stylistic manifestations, communicative-pragmatic functions, Ukrainian press language in the beginning of XXI century.

УДК 811.161.2'367

С. В. Харченко

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СИНТАКСИЧНОГО ВНОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Проблема синтаксичної норми в українській літературній мові й досі актуальна. Її окремі питання час від часу потрапляють в коло наукових зацікавлень мовознавців, а деякі її аспекти ставали й політично затребуваними. Незважаючи на посилене зацікавлення до нормування мови на сучасному етапі, синтаксична норма ніби перебуває на маргінесі. Низка її аспектів залишається навіть не заторкнута.

Актуальним (проте цей перелік можна продовжити) на сьогодні, вважаємо, у теорії та практиці синтаксичної норми української літературної мови таке: дефініювати поняття синтаксичної норми, встановити її обсяг (наявні визначення синтаксичної норми не точні або сформульовані так, що утворюють «хибне коло»); випрацювати критерії встановлення синтаксичної норми, враховуючи й надбання попередників, і сучасні тенденції; скваліфікувати роль внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку мови для формування та становлення синтаксичної норми; розкрити значення наукової літератури, підручників, навчальних посібників, словників у формуванні цього виду норми; оновити в наявних підручниках і навчальних посібниках ілюстративний матеріал синтаксичних тем і подавати тільки правильні граматичні форми та синтаксичні конструкції.

Ключові слова: літературна мова, мовна норма, синтаксична норма.

Постановка проблеми. Проблема синтаксичної норми в українській літературній мові й досі актуальна. Її окремі питання час від часу потрапляють в коло наукових зацікавлень мовознавців, а деякі її аспекти ставали й політично затребуваними.

Незважаючи на посилене зацікавлення до нормування мови на сучасному етапі, синтаксична норма ніби перебуває на маргінесі. Низка її аспектів залишається навіть не заторкнута.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксичним особливостям української літературної мови протягом останніх двох десятиліть присвячено низку праць, у яких здебільшого розглянуто культуромовні аспекти, тобто, яких синтаксичних помилок найчастіше допускають і як їх уникати. Ці дослідження проведено на матеріалі текстів публіцистичного стилю [напр., 1], наукових та ділових текстів [напр., 3; 4; 6; 7] або безвідносно до стилю [9]. Окремі праці присвячено тим синтаксичним конструкціям, які

були предметом не тільки наукових дискусій, а й політичних маніпуляцій з українською мовою [2; 3; 6; 12]. Проте в одному з посібників, присвячених культурі мови загалом і нормі як головній «дійовій особі» культури мови, питання синтаксичної норми автори взагалі оминули [5]. Натомість науковці аналізують зміни, що відбулися або відбуваються на лексичному та словотвірному рівнях її системи (назвати хоч би деякі монографічні дослідження останніх років, а саме О. Пономарева, Н. Непийводи, Л. Струганець, Л. Ставицької, О. Стишова, Т. Коць, О. Радченко, Л. Лушпинської, Р. Трифонова та ін.). Саме тому метою цієї розвідки є проблемні аспекти синтаксичної норми на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки.

Виклад основного матеріалу. Актуальними (проте цей перелік можна продовжити) на сьогодні, вважаємо, є такі теоретичні й практичні аспекти синтаксичної норми української літературної мови:

1. *Питання дефініції поняття синтаксичної норми, її обсягу.* Визначення синтаксичної норми є одним із найважливіших визначень у синтаксичній царині, оскільки має і теоретичне, і практичне значення, а також є особливим як для дослідників мови, так і для користувачів нею. Наприклад, відповідність нормі – підстава для кваліфікування мовлення на краще (правильне) і гірше (неправильне). З іншого боку, норма зобов'язує: з нею не потрібно погоджуватися – їй належить підпорядковуватись.

Здебільшого, переважно синтаксичну норму трактують як норми побудови синтаксичних конструкцій – словосполучень і речень. У такому формулюванні визначення помилковим є те, що викликає заперечення, оскільки визначення подає себе через себе, утворюючи «хибне коло». З іншого боку, терміном «синтаксична конструкція» охоплюють і словосполучення, і речення, і частини речень із граматикалізованою будовою. Дефініювання цього терміна звужене. Інше поширене визначення синтаксичної норми¹ – регулює правильне поєднання та розміщення слів у словосполученні, реченні, речень у тексті [напр.] – потребує низки додаткових роз'яснень, наприклад, як потрактовують поняття «правильне» і як його застосувати до мовних явищ, які критерії правильності, як їх використати в теорії і як реалізувати в мовній практиці. Інакше кажучи, наявні визначення синтаксичної норми не задовольняють ні науковців, ні користувачів мовою.

Крім того, поза увагою мовознавців перебувають і питання, пов'язані з безпосереднім використанням граматичних мовних ресурсів. Адже неспростовним є факт соціально-мовної взаємодії. І теорія синтаксичної норми повинна охопити низку важливих положень, які б сформулювали своєрідний припис для мовців, який би якщо і не давав би готових алгоритмів використання мовних конструкцій, то принаймні допомагав обрати оптимальний.

З одного боку, ми говоримо про те, що нормативними є ті елементи мови і висловлення, які вживають свідомо, з відчуттям їхнього семантичного й стилістичного значення (цінності), які узгоджуються з мовною традицією, семантичними та граматичними правилами української мови, а також із тенденціями розвитку, які можна в ній спостерігати². Ці мовні елементи приймає більшість освічених українців³. З іншого, мову як знаряддя комунікації використовують і в офіційних, і в неофіційних комунікативних контактах. Набір (сукупність) виразів, їхніх форм і зв'язків характерних для тих типів контактів, у яких мова трактується як цінність споживача, а конкретно як знаряддя (переказ інформації, умовляння тощо) спілкування, має свої риси. Йдеться про групу мовних засобів, які вживають у вільних контактах, насамперед у всіх неофіційних і ситуативно зумовлених на різну тематику. Тут можемо говорити про субнорму

¹ Детальніше про наявні дефініції синтаксичної норми див. [11; 13]

² Таку норму можна назвати взірцевою. Зрештою вона і формує літературну мову.

³ Але постає й інше питання: ці визнавані мовні елементи є питомими або відповідними мовній системі, чи вони адепти, нав'язані русифікаторською мовно-культурною політикою колишнього СРСР, і як правильно відрізнити одне від одного.

розмовну (неофіційну) загальну, субнорму розмовну (неофіційну) регіональну, або діалектну, субнорму професійну. Зрештою такий розділ мовознавства, як діалектологія, розглядаючи особливості граматичних форм і синтаксичних конструкцій діалектів, використовує термін «діалектна норма» (хоча й не послідовно), а стилістика – «стилістична норма». У зарубіжному мовознавстві поділяють норму на офіційну та розмовну [напр., 15–17]. Проте не розглядають, наскільки можливе відхилення розмовної норми/субнорми⁴ від офіційної, які елементи повинні формувати ядро розмовної норми / субнорми, а які елементи – її периферію, крайню периферію. Інакше кажучи, лише фіксують нову тенденцію в розвитку норми мови.

Також, урахувавши сучасні підходи до розгляду мовних явищ, зокрема соціолінгвістичний, науковці ввели в мовознавчу науку поняття «соціолінгвістичної компетенції»⁵, у якому наголошують «на тому факті, що володіння мовою, крім знання лексики та граматики і вміння побудувати граматично правильні висловлювання, передбачає також знання певних соціокультурно-культурних норм її вживання» [14, с. 89], тобто важливою складовою соціолінгвістичної компетенції є встановлені особливі для різних соціумів і культур соціально зумовлені норми / субнорми використання мови, знання яких (якої) поділяють члени кожної конкретної «мовної спільності» або вважають їх припустимими.

Підсумовуючи, констатуємо, що синтаксична норма – сукупність системно-граматичних, функційно-стилістичних синтаксичних одиниць (елементів) мовної системи, які в певний період (проміжок часу) апробовані та визнані суспільством (найчастіше всім суспільством і насамперед його освіченою частиною) за взірцеві, коректні або щонайменше прийнятні.

2. *Критерії встановлення синтаксичної норми*, або критерії синтаксичної правильності. Призначення цих критеріїв засадниче: з одного боку, допомогти мовцеві оцінити та визначити, які граматичні форми, синтаксичні конструкції нормативні (правильні), а які – ненормативні (неправильні, помилкові), з іншого, дає підстави кодифікаторам кваліфікувати ту чи ту варіантну синтаксичну конструкцію як нормативну.

У науковій літературі, присвяченій питанням культури мови⁶, натрапляємо на різні переліки критеріїв встановлення норми⁷. Наявність кількох критеріїв для встановлення літературної мови зумовлена тим, що в жодній мові не існує однієї універсальної засади мовної правильності. Саме тому для надання синтаксичній конструкції статусу нормативної застосовують сукупність часткових критеріїв, які між собою часом конфліктують. Одночасно важливо визначити, які критерії в кожному окремому випадку найважливіші і найістотніші, однак ситуативна сукупність критеріїв тільки ускладнюватиме процес синтаксичного унормування мови.

Традиційно визначають такі критерії літературної норми⁸, як 1) територіальний критерій (культурно-історичний), 2) критерій авторитетних письменників, 3) критерій

⁴ Поняття «субнорма» використовуємо в значенні «різновид норми».

⁵ Означення «соціолінгвістична» і «комунікативна» щодо слова «компетенція» вживають як синонімічні.

⁶ В україністиці традиційно норму вивчають з погляду культури мови. У польському мовознавстві ще в середині ХХ ст. науковці виокремили такий різновид вивчення мови, як нормативна лінгвістика, основними завданнями якої є «випрацювати теоретичні засади керування розвитком системи мови, визначити сферу дослідження і передусім меж між нормативною й описовою лінгвістками; упорядкувати критерії мовної правильності; випрацювати чіткі й однозначні принципи для практичної нормативної діяльності; надати інструменти для удосконалення мови; розробити механізми адаптації лінгвістичних знань до соціальних потреб; організувати заходи з популяризації лінгвістичних знань» [17, с. 24]. Проте в наступних розділах автор називає її самостійною дисципліною і говорить про нечіткі межі між культурою мови і нормативною лінгвістикою передусім через термінологічну невизначеність [17, с. 43]

⁷ Науковці розглядають критерії встановлення літературної мови загалом, не з'ясовуючи, як пропонувані критерії встановлення літературної норми діють у різних видах мовних норм. Побіжно про потребу внормування тих чи тих мовних форм у художньому, науковому стилях говорив у 1928 році М. Сулима в статті «Проблеми літературної норми в українській мові» [Шлях освіти. – 1928. – № 4. – С. 132–142].

⁸ Чи не вперше критерії літературної мови і в Україні, і СРСР окреслив М. Сулима 1928 року в статті «Проблеми літературної норми в українській мові» [Шлях освіти. – 1928. – № 4. – С. 137].

визнаних зразків, 4) критерій мовної традиції, 5) критерій відповідності законам мови, системі, структурі мови, 6) критерій поширеності (статистичний), 7) національний критерій, 8) формально-логічний критерій, 9) естетичний критерій.

Деякі з цих критеріїв, враховуючи історичні умови розвитку української мови, не є повністю об'єктивними: чи можливо застосувати ці критерії, наприклад, до синтаксичних конструкцій «чим ... тим» «орудний відмінок + предикатив на -но, -то», пасивних структур, які є поширеними, мовною традицією підтримувані (спочатку примусово, а потім за звичкою) протягом останніх 80-ти років, є визнаним зразком тощо. Адже в 1933 році в «Резолюції Комісії НКО для перевірки роботи на мовному фронті в справі граматичній» проголошено: «Конкретно до цих націоналістичних рецептів належать наприклад: 1. Усування оруд. відмінка дієвої особи при формах на -но -то при пасивних присудках і атрибутах. Тип: «це зроблено мною», «затверджено з'їздом», «затверджений з'їздом». [...] 11. Безоглядне усування нормальних в укр. мові порівняльних конструкцій типу: чим... тим, чим... то, (о) скільки... (о) стільки» [10, с. 149–150]. А методологічними засадами граматичного унормування визнано таке: «а) дослідження провадити єдино-правильною [так у тексті. – В. К.] діалектично-матеріалістичним методом, всебічно вивчаючи мовні факти й джерела, відкидаючи, як антидіалектичний, суб'єктивно-ідеалістичний прийом тенденційного добору джерел і довільної інтерпретації їх (практика нацдемівських шкідників); б) досліді граматичних явищ мусять бути спрямовані на виявлення й пізнання специфіки мовних фактів у всій різноманітності їхнього функціонування, отже і на доцільне (з погляду мовної політики пролетаріату) використання їх»⁹ [10, с. 152].

Крім того, цей перелік не передбачає критеріїв, які б охоплювали низку нових тенденцій використання мови – масмедіа, інтернет, адже українська мовна ситуація, як і інші (наприклад, польська, російська), позначений лібералізацією, що межує з гібридизацією (або і з байдужістю до правильності мовлення), стилів спілкування, комерціалізацією культурної сфери і комп'ютеризацією спілкування.

3. *Роль внутрішніх і зовнішніх чинників розвитку мови* для формування та становлення синтаксичної норми.

До зовнішніх причин зараховують національний, економічний та суспільно-політичний розвиток, вплив різних історичних подій, прогрес у науці та техніці, розвиток культури, мовне контактування, соціальне та професійне розшарування суспільства тощо. Зовнішні чинники впливають на формування мови загалом, а синтаксичної системи й синтаксичної норми як прямо, так і дотично. У розвинених країнах зовнішні чинники розвитку мови (її структурних рівнів, одиниць цих рівнів тощо) діють системно, оскільки в них держава провадить цілеспрямовану мовну політику, насамперед через мовне планування як системоутворювальний елемент збереження цілісності країни.

У ст. 6 чинного Закону України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року № 5029–VI зафіксовано: «2. Українська мова як державна мова обов'язково застосовується на всій території України при здійсненні повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, у міжнародних договорах, у навчальному процесі в навчальних закладах в межах і порядку, що визначаються цим Законом. Держава сприяє використанню державної мови в засобах масової інформації, науці, культурі, інших

---

⁹ Щоб очистити синтаксичну (і не тільки) систему української мови від таких «політично доцільних» конструкцій варто було б на державному рівні створити щось на кшталт Комісії з культури української мови, яка б на початку своєї діяльності створила список тих форм, які директивно закріпили як правильні, а часто і як єдиноправильні, кваліфікували їх із національно зорієнтованих позицій, вказали, які форми і конструкції залишаємо і на яких умовах, а які вилучаємо. Рішення Комісії держава повинна визнати обов'язковим до виконання, незалежно від суб'єктивних вражень, і найголовніше – вимагати реалізації цих рішень усіма юридичними і фізичними особами. Надалі сфера діяльності могла б охоплювати будь-які питання, які стосуються вживання і розвитку української мови, турботи про неї та її охорони як загальнонаціональної культурної спадщини і загальнонаціонального культурного надбання, поширення знань про мову. Крім того, експертувати використання української мови в публічній та юридичній діяльності тощо.

сферах суспільного життя. [...] 4. [...] Держава сприяє використанню нормативної форми української мови в засобах масової інформації, інших публічних сферах» [8]. Однак ці вимоги Закону не виконують, а держава не контролює виконання названих пунктів статті 6.

Внутрішні чинники зумовлені системою самої мови. До них належать антиномія норми і системи, антиномія мовця і слухача, антиномія інформаційної та експресивної функцій мови, антиномія коду і тексту. Наслідком дії антиномій є тенденції до економії мовних засобів і зусиль, до вираження різних значень різними формами, до обмеження складності мовних одиниць, до абстрагування мовних елементів.

Зовнішні та внутрішні чинники розвитку мови можуть діяти в певній сукупності або окремо, проте вони повинні діяти об'єктивно, природньо. Ураховуючи, що низка зовнішніх чинників впливала на українську мову під тиском, то очевидним є той факт, що мова потребує деякою верифікації, люстрації.

Наступні дослідження в галузі мовознавства повинні з'ясувати, які саме зовнішні та внутрішні чинники впливають сьогодні на розвиток мови загалом і синтаксичної норми зокрема і що (які синтаксичні конструкції) є результатом цього впливу.

4. *Значення наукової літератури* (монографії, академічні видання тощо), підручників, навчальних посібників, словників у формуванні норми. Від часу виходу «Сучасної української літературної мови» (за заг. ред. І. К. Білодіда, Т. З. Синтаксис) нового академічного синтаксису, який би узагальнив його розвиток за останні 50 років на сьогодні нема. Сучасні підручники і навчальні посібники подають ті самі приклади на порушення норм (і ці приклади, за невеликим винятком повторюються ще від праць М. Гладкого, О. Курило, О. Синявського, М. Сулими!). На жаль, у них тільки зафіксовано типові порушення синтаксичної норми. У підручниках і навчальних посібниках не подають порад щодо вживання тих чи тих форм у проблемних синтаксичних ситуаціях, наприклад, як правильно сказати *повідомити вам* чи *повідомити вас*.

Монографій і академічних видань із синтаксичної теорії і практики немає. Словники, за поодинокими випадками, не кодифікують синтаксичну норму. Якщо орфографічну та лексичну помилку легко усунути, скориставшись відповідним словником, то перевірити, яка саме синтаксична сполука / конструкція є правильною, немає за чим. А за словниками чинне законодавство України закріплює нормативну функцію: «4. Норми української мови встановлюються у словниках української мови та українському правописі. Порядок затвердження словників української мови і довідників з українського правопису як загальнообов'язкових довідкових посібників при використанні української мови, а також порядок офіційного видання цих довідників визначаються Кабінетом Міністрів України» [8].

У сучасних підручниках і навчальних посібниках фіксують типові порушення синтаксичної норми, одночасно подаючи правильний варіант. Проте, вважаємо, що методично правильним було б у підручниках і навчальних посібниках подавати нормативні інваріантні та варіантні синтаксичні конструкції, граматичні форми. Адже, опрацьовуючи навчальний матеріал, учень або студент задіює, не усвідомлюючи навіть того, мимовільну і довільну пам'яті. Це означає, що учень чи студент запам'ятовує не тільки нормативні форми, але й ненормативні. Тому вправами, які покликані сформувати й удосконалити навички правильного використання граматичних ресурсів мови, фактично ще й поширюємо, закріплюємо в пам'яті синтаксичні конструкції, що порушують синтаксичну норму. А поширення кодифікованої норми відбувається здебільшого під час отримання початкової, середньої, вищої освіти. Це означає, що повинні випрацювати методичні інновації у викладанні української мови, які б сприяли опануванню тільки нормативними формами.

Висновки. Проблема синтаксичної норми в українській літературній мові й досі актуальна. Незважаючи на посилене зацікавлення до внормування мови на сучасному етапі, синтаксична норма перебуває на науковій периферії.

Низка проблемних питань синтаксичної норми актуальними є ще від 20-х років ХХ ст., інші виникли в результаті розвитку українського суспільства як за часів Радянського Союзу, так і за часів незалежності. Розв'язання цих проблем синтаксичної норми потрібно почати зі

зміни в ставленні до мови, адже сьогодні мовні норми вважають не суттєвими, не важливими для спілкування, комунікації, а то й такими, якими можна легко зігнувати. Зміна вектора в ставленні до мови з боку держави і стане тим потрібним рушієм.

Список використаної літератури

1. Бондаренко Т. Г. Типологія мовних помилок та їх усунення під час редагування журн. матеріалів : дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.08 / Т. Г. Бондаренко. – Черкаси, 2003. – 283 с.
2. Гінзбург М. Про форми знахідного відмінка в українських фахових текстах / Михайло Гінзбург // Українська мова. – 2012. – № 4. – С. 29–40.
3. Гінзбург М. Синтаксичні конструкції у фахових текстах: практичні висновки з рекомендацій мовознавців / М. Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2008. – № 620. – С. 26–32.
4. Городенська К. Г. Синтаксична специфіка української наукової мови / К. Г. Городенська // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – Вип. 4. – К. : КНЕУ, 2001. – С. 11–14.
5. Довідник з культури мови : посібник / С. Я. Єрмоленко, С. П. Бибик, Н. М. Сологуб та ін. ; за ред. С. Я. Єрмоленко. – К. : Вища шк., 2005. – 399 с.
6. Лаврінець О. Пасивні конструкції з предикативними формами на -но, -то та предикативними пасивними дієприкметниками на -ний, -тий у сучасній науковій українській мові / Олена Лаврінець // Українська мова. – 2013. – № 1. – С. 24–38.
7. Непийвода Н. Ф. Мова укр. науково-технічної літератури (функціонально-стилістичний аспект) : дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 – українська мова / Н. Ф. Непийвода. – К., 1997. – 421 с.
8. Про засади державної мовної політики : Закон України від 3 липня 2012 року № 5029–VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/page>.
9. Терлак З. Синтаксичні кальки в аспекті норми / Зиновій Терлак // Вісник Львів. ун-ту. Серія філологічна. – 2004. – Випуск 34, ч. II. – С. 498–503.
10. Українська мова у XX сторіччі: історія лінгвоциду : док. і матеріали / Упоряд. : Л. Масенко та ін. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 399 с.
11. Харченко С. Питання синтаксичної норми на сторінках навчальних видань з української фахової мови початку XXI ст. / Світлана Харченко // Гуманітарна освіта в технічних вищих закладах освіти : зб. наук. праць. – К. : Університет «Україна», 2012. – Вип. 24. – С. 157–166.
12. Харченко С. Проблема дієслівного зв'язкового компонента бути у структурі речення з предикативом на -но, -то / Світлана Харченко // Українська мова. – 2011. – № 2. – С. 44–56.
13. Харченко С. В. До питання про синтаксичну норму в українській літературній мові // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови: Зб. наук. праць / Відп. ред. М. Я. Плющ. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова. 2008. – Вип. 4. – С. 191–195.
14. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: мова, культура, влада / Г. М. Яворська. – К. : [б.в.], 2000. – 288 с.
15. Bartol-Jarosińska D. Zróżnicowanie społeczeństwa a norma językowa / Danuta Bartol-Jarosińska // Poradnik Językowy. – 1990. – Z. 4. – S. 253–259.
16. Bugajski M. Językoznawstwo normatywne / Marian Bugajski. – Warszawa : WN PWN, 1993.
17. Bugajski M. Język w komunikowaniu / Marian Bugajski. – Warszawa : WN PWN 2007. – 538 s.

Одержано редакцією 24.02.14

Прийнято до публікації 27.02.14

С. В. Харченко

Актуальные вопросы синтаксического нормирования украинского литературного языка.

Проблема синтаксической нормы в украинском литературном языке и сегодня остаются актуальными. Отдельные ее вопросы становятся предметом научной заинтересованности языковедов, а некоторые ее аспекты были политически важны. Несмотря на усиленное внимание к процессу нормирования языка на современном языке, синтаксическая норма находится на маргине. Ряд ее аспектов лишены внимания ученых.

Актуальними (но цей список не закрит) сьогодні, вважаємо, в теорії і практиці синтаксическої норми українського літературного мови наступне: визначити поняття синтаксическої норми, визначити її об'єм (існуючі визначення синтаксическої норми не точні або сформульовані так, що отримується «ложний круг»); з урахуванням розробок попередників і сучасних тенденцій наробити критерії оцінки і визначення синтаксическої норми; кваліфікувати роль зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку мови для формування і закріплення синтаксическої норми; розкрити значення наукової літератури, підручників, навчальних посібників, словників в формуванні цього виду норм; в ілюстративному матеріалі навчальної літератури використовувати тільки нормативні синтаксическі конструкції.

Ключові слова: літературний мови, мовна норма, синтаксическа норма.

S. V. Kharchenko

Current Issues of Syntactic Regimentation of Ukrainian Literary Language

The problem of syntactic rules in Ukrainian literary language is still actual. Some questions, from time to time, fall into the range of scientific interests of linguists and some aspects have become politically popular. Despite the interest in enhancing the normalization of language at modern stage, syntactic rule seems to be at the margin. Some aspects of this problem are not even studied. In the theory and practice of syntactic rules of Ukrainian literary language we can consider as urgent such problems (but this list may be bigger):

- create a definition for syntactic rules, set its volume. Definitions of syntactic rules, that we have now, are not clear and create “wrong circle”;*
- decide with criteria for definition of syntactic rules, taking into account past and modern trends;*
- qualify the role of internal and external factors of language formation for formation of syntactic rules;*
- clarify the meaning of the scientific literature, textbooks, manuals, dictionaries.*

There are no books and academic publications of syntactic theory and practice. Dictionaries, in isolated cases, do not codify syntactic rules. In modern books and manuals only the most frequent infractions of syntactic rules are fixed. But there are no tips how to use some form in some problem syntactic situation.

Upgrade the existing textbooks and manuals illustrative syntactic material topics and apply only the correct grammatical forms and syntactic constructions.

Key words: literary language, the language rule, syntax rule.

УДК 811 373.7:811.161.2

О. І. Сушко, Г. І. Бондаренко

ОФІЦІЙНО-ДІЛОВІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ ЯК ЗНАКОВІ ОДИНИЦІ СОЦІАЛЬНО-ІСТОРИЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

Стаття продовжує цикл публікацій, присвячених дослідженню фразеології офіційно-ділового стилю української мови на матеріалі службових текстів першої половини ХХ століття. Автори підтримують думку про те, що мовна картина світу має своє виявлення як на фонетичному й граматичному рівнях, так і на лексико-фразеологічному рівні.

Особливу увагу приділено вивченню фразеологічних одиниць офіційно-ділової сфери, оскільки вони є знаковими мовними одиницями, що уможливають реконструкцію соціально-історичної картини світу в першій половині ХХ століття. Важливим із погляду представлення повноти картини соціального світу є залучення до аналізу службових документів, які були оприлюднені з ініціативи держави або високої офіційної особи, позаяк ці документи розраховані на широку аудиторію, а це свідчить про активізацію уявлень про державотворчість різних верств населення. Систематизація та лексикографічна інтерпретація офіційно-ділової фразеології української мови значною мірою увиразнює важливі фрагменти мовної картини світу, зокрема в аспекті суспільного буття, ідей державотворення й потреб мовностильового забезпечення державного життя.